

# ZINĀTNISKIE RAKSTI

---

---

<https://doi.org/10.22364/lviz.117.01>

## JAUNO LAIKU ARHEOLOĢIJA LATVIJĀ – SASNIEGUMI UN PROBLĒMAS

*Ieva Ose*

Dr. hist., vadošā pētniece, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Zinātniskās intereses: viduslaiku un jauno laiku arheoloģija.

Gan Eiropā, gan citur pasaulē 20. gs. otrajā pusē sāka attīstīties jauno laiku arheoloģija, un tās pētniecības objekti hronoloģiski arvien vairāk tuvojās mūsdienām. Latvijā jauno laiku arheoloģija kā atsevišķa disciplīna vēl nav izveidojusies, bet ik pa laikam ir notikuši izrakumi dzīvesvietās, apbedījumu vietās vai kādreizējo ražotņu teritorijā, kuru izveidošanās un izmantošanas laiks attiecas uz 16.–19. gs. un dažreiz pat 20. gadsimtu. Rakstā apkopota informācija par līdz šim Latvijā notikušiem jauno laiku arheoloģijas pētījumiem un skaidrots, kāpēc un kurās senvietās veikti izrakumi, kādi ir to galvenie rezultāti, kādi materiāli ir savākti, kā arī dotas ziņas par nozīmīgākajām publikācijām.

*Atslēgas vārdi:* jauno laiku arheoloģija, vēsturiskā arheoloģija, arheoloģiskais mantojums.

### IEVADS

Raksta mērķis ir dot apkopojošu informāciju par Latvijā veiktiem pētījumiem jauno laiku arheoloģijā, izmantojot publicētos faktus periodiskajos izdevumos un pētījumu rezultātu atspoguļojumu zinātniskos rakstos un monogrāfijās. Līdz šim jauno laiku arheoloģija Latvijā nav izdalīta kā atsevišķa arheoloģijas nozare, toties gan kaimiņzemēs, gan citur pasaulē tai pievērš arvien lielāku uzmanību, vairākās universitātēs tā iekļauta mācību programmā kā atsevišķs priekšmets un par 16.–20. gs. arheoloģisko pieminekļu izrakumu rezultātiem iznāk gan

periodiski izdevumi, gan monogrāfiski pētījumi. Tā kā pie mums līdz šim nav veikti pētījumi par vēsturisko laiku arheoloģiju, tad šajā rakstā ir mēģināts aktualizēt nepieciešamību jauno laiku arheoloģiju izdalīt kā atsevišķu arheoloģijas apakšnozari.

## NOZARES NOSAUKUMS UN DATĒJUMS

Ar arheoloģiju humanitārajās zinātnēs parasti saprot vēstures zinātnes nozari, kas pēc arheoloģiskajos izrakumos iegūtiem lietiskiem avotiem – senlietām un citām materiālām liecībām – pēta cilvēku sabiedrības attīstību, sevišķi senākos periodus, par kuriem nav saglabājušies rakstītie vēstures avoti. Laikā pēc Otrā pasaules kara Latvijā arvien nozīmīgāku vietu ieņēmusi viduslaiku arheoloģija. Pie mums arheoloģijas periodu apzīmējumi veidoti atbilstoši vēstures laikmetiem, un viduslaiku arheoloģijai seko jauno laiku arheoloģija. Citās zemēs sastopami arī atšķirīgi radušies nosaukumi.

Kad 1966. gadā tika dibināta jauno laiku arheoloģijas biedrība Lielbritānijā, tās nosaukumā iekļāva vārdu *postmedieval* jeb “pēc-viduslaiku” arheoloģija.<sup>1</sup> Droši vien tas tika darīts tāpēc, ka iepriekš arheologi izrakumus veica tikai viduslaiku pieminēšos, bet jaunākiem vērību nepievērsa. Sākotnēji postmedievālā arheoloģija nodarbojās ar periodu pēc viduslaiku beigām, tas ir, ar agrajiem jaunajiem laikiem jeb laikposmu no 1450. līdz 1750. gadam. Drīz vien arī šī robeža tika pārkāpta un arvien vairāk tuvojās mūsdienām, bet nosaukums palika. Mūsdienās Lielbritānijā postmedievālā arheoloģija pētījumu periodu paplašinājusi līdz pat 20. gadsimtam.<sup>2</sup> Otrs angļu literatūrā izmantots nozares nosaukums ir “vēsturiskā arheoloģija”, un tā jau kopš apzīmējuma pastāvēšanas sākuma pēta vēsturisko laiku materiālās liecības visā periodā, no kura ir saglabājušies rakstītie vēstures avoti, tas ir, no viduslaikiem līdz mūsdienām. Vēsturiskās

<sup>1</sup> Mytum 2016, 6–18.

<sup>2</sup> Turpat, 12. lpp.

arheoloģijas (*historical archaeology*) nosaukumu lieto arheologi Amerikā, un tas izvēlēts arī aizokeāna profesionālas biedrības apzīmēšanai.<sup>3</sup>

Tāds pats apzīmējums “vēsturiskā arheoloģija” vācu valodā (*Historische Archäologie*) izmantots Ķīles Universitātes izdota žurnāla nosaukumā, un tā publikācijas veltītas laikposmam no vēlajiem viduslaikiem līdz mūsdienām.<sup>4</sup> Nesen vācu arheologu publicētā rakstu krājumā sastopami arī nosaukumi “moderno laiku arheoloģija” jeb “mūsdienu arheoloģija” (*Archäologie der Moderne*), kā arī “industriālā arheoloģija” (*Industriearchäologie*), kas attiecināti uz jaunāko vēstures periodu – 19. un 20. gadsimtu.<sup>5</sup> Tomēr lielākoties zinātnes nozari, kas ar izrakumu palīdzību pēta 16.–20. gs. senvietas, vāciski sauc par “jauno laiku arheoloģiju” (*Archäologie der Neuzeit, Neuzeitarchäologie*).<sup>6</sup>

Latvijā līdz 20. gs. 90. gadiem materiālās kultūras pētījumus par laiku no 13. gs. sākuma līdz 17. gs. beigām pieskaitīja viduslaiku arheoloģijai. Pirmo reizi viduslaiku arheoloģiju kā atsevišķu nozari 1974. gadā iznākušajā kolektīvajā darbā “Latvijas PSR arheoloģija” raksturoja Ēvalds Mugurēvičs, nosacīti to datējot ar laikposmu no 13. līdz 17. gadsimtam, kas atbilda padomju vēsturnieku izdalītajam feodālisma periodam un tolaik bija “marksistiskajā vēstures literatūrā parastā periodizācija”.<sup>7</sup> Minētās grāmatas ievadā uzsvērts, ka viduslaiku arheoloģijas posmam raksturīgs straujš rakstīto vēstures avotu skaita pieaugums un augšējā hronoloģiskā robeža saskan ar vēlā feodālisma laika beigām, kad Lielā Ziemeļu kara laikā (1700–1721) aizgāja bojā

<sup>3</sup> Courtney 2009, 169–189; Society for Historical Archaeology. Pieejams: <https://sha.org> (skatīts 08.01.2022.).

<sup>4</sup> Historische Archäologie. Pieejams: <http://www.histarch.uni-kiel.de> (skatīts 08.01.2022.).

<sup>5</sup> Jürgens, Müller 2020. Pieejams: <https://www.histarch.uni-kiel.de/sonderband02.htm> (skatīts 29.04.2022.).

<sup>6</sup> Schreg 2007, 9–20; Scholkmann, Kenzler, Schreg 2016.

<sup>7</sup> Mugurēvičs 1974, 285.

vai tika pamesta liela daļa vācu piļu, bet 17.–18. gs. kapsētās gandrīz pilnībā bija izzudušas piedevas.<sup>8</sup>

Nosaukums “jaunie laiki” Latvijas arheoloģijas periodizācijā ieviesies kopš 2000. gada, kad, neprecizējot šī laikposma datējumu, to izmanto kā nodaļas virsrakstu periodiski iznākošajā arheologu ikgadējo īso atskaišu krājumā.<sup>9</sup> 2021. gadā izdotās “Latvijas arheoloģijas rokasgrāmatas” nodaļā par periodizāciju ietverts īss šķirkļis “Jaunie (1500.–1800. g.) un jaunākie (no 1800. g.) laiki”, kurā atzīmēts, ka “arī jauno un jaunāko laiku pētniecībā nereti tiek izmantotas arheoloģiskās metodes”.<sup>10</sup> Zīmīgais teikums labi raksturo mūsdienu situāciju Latvijā, kad beidzamo gadsimtu kultūrslēņa arheoloģiskā izpēte vēl visur sistematiski netiek veikta, bet reizēm tai tomēr pievērš uzmanību.

## LIKUMDOŠANA

Latvijā par arheoloģisko senvietu reģistrēšanu, identificēšanu, saglabāšanu un pārbaudi ir atbildīga Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde (NKMP). Jauno laiku arheoloģisko vietu aizsardzību nenodrošina īpašs likums, taču daļa pieminekļu ir iekļauta valsts kopīgajā arheoloģiskajā mantojumā. Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā<sup>11</sup> ir gan tādas senvietas, kas veidojušās viduslaikos un turpinājušas pastāvēt arī vēlāk (piemēram, viduslaiku pils, pilsētas un kapsētas kopā ar to jauno laiku kultūrslēni), gan vairākas tikai jaunajos laikos radušās senvietas (zemes nocietinājumi, ražotņu paliekas, kuģu vraku atrašanās vietas u. c.).

Jāatzīmē, ka arheoloģisko pieminekļu sarakstā vēsturiskie zemes nocietinājumi – jauno laiku militārās aizsargbūves jeb

<sup>8</sup> Mugurēvičs 1974, 10.

<sup>9</sup> *Arheologu pētījumi Latvijā 1998. un 1999. gadā*. Rīga: Latvija vēstures institūta apgāds, 2000, 139. lpp.; *Arheologu pētījumi Latvijā 2018. un 2019. gadā*. Rīga: NT Klasika, 2020, 67. lpp.

<sup>10</sup> Bebre 2021, 54.

<sup>11</sup> Saraksts pieejams: <https://is.mantojums.lv/>; <https://likumi.lv/ta/id/303392-par-valsts-aizsargajamo-kulturas-piemineklu-sarakstu> (skatīts 19.03.2022.).

skanstis (piemēram, Gostiņu skanstis, Tomes skanstis u. c.) tiek neprecīzi dēvētas par “viduslaiku nocietinājumiem”, lai gan tās veidotas ne agrāk par 16. gs. otro pusi vai pat tikai 17. gadsimtā. Likumā “Par kultūras pieminekļu aizsardzību” noteikts, ka “arheoloģiskās senvietās zemē, virs zemes vai ūdenī atrastas senlietas ar datējumu līdz 17. gadsimtam ieskaitot pieder valstij, un tās glabā publiskie muzeji”.<sup>12</sup> 2021. gadā pieņemtajos Ministru kabineta noteikumos Nr. 720 papildināti arheoloģisko pieminekļu kritēriji, nosaucot pilis ar nocietinājumiem (līdz 17. gadsimtam ieskaitot), pilsētu vēsturiskos kultūrslāņus un senās kulta vietas (līdz 18. gadsimtam ieskaitot), kā arī nogrimušus kuģus, kas vecāki par 100 gadiem, un to kravas.<sup>13</sup> Izrakumus un citus zemes darbus arheoloģisko pieminekļu teritorijā drīkst veikt tikai ar NKMP izdotu atļauju.

Atsevišķās vietās mūsu valstī aizsargā arī jaunāku kultūrslāni. Latvijas galvaspilsētas Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanu un aizsardzību jau vairāk nekā 50 gadus veicina īpaši izdoti likumi. Kopš 1967. gada arheoloģiskais kultūrslānis Rīgas vecpilsētā, kas atrodas 17. gadsimtā bijušo zemes vaļņu iekšienē, tiek uzskatīts par valsts aizsargātu arheoloģisko pieminekli. Kopš 1997. gada Rīgas vēsturiskais centrs ir iekļauts UNESCO pasaules mantojuma sarakstā, bet kopš 2004. gada pieņemts “Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības likums” un arheoloģiskā aizsargjosla ir paplašināta,<sup>14</sup> tagad ietverot Rīgas

<sup>12</sup> Latvijas Republikas likums “Par kultūras pieminekļu aizsardzību”, 7. pants. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=72551> (skatīts 19.03.2022.).

<sup>13</sup> Ministru kabineta noteikumi Nr. 720 “Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/327240-kulturas-piemineklu-uzskaites-aizsardzibas-izmantosanas-un-restaurācijas-noteikumi> (skatīts 20.06.2022.).

<sup>14</sup> Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=76001>; Ministru kabineta noteikumi Nr. 127 “Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumi”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/85432-rigas-vesturiska-centra-saglabasanas-un-aizsardzibas-noteikumi> (skatīts 20.06.2022.).

vēsturiskā centra teritoriju 438,3 hektāru platībā.<sup>15</sup> Šai teritorijai piekļaujas Rīgas vēsturiskā centra aizsardzības zona 1574,2 hektāru platībā, kura aptver kvartālus ar 19.–20. gadsimta ēkām, bet zemē reizēm nejauši tiek uzieti vairākus gadsimtus veci apbedījumi vai senākas apbūves paliekas.

Latvijas mazpilsētās viduslaiku un agro jauno laiku kultūras slānis valsts aizsardzībā ir ņemts kopš 1983. gada, kad aizsargājamo arheoloģijas pieminekļu sarakstā tika iekļauti Aizputes, Cēsu, Kokneses, Kuldīgas, Limbažu, Raunas, Valmieras un Ventspils vēsturiskie centri.<sup>16</sup> Jāatzīmē, ka sarakstā minētās apdzīvotās vietas nepareizi dēvētas par senpilsētām, lai gan zinātniskajā literatūrā vēsturisko laiku pilsētas tiek sauktas par vecpilsētām. Toties vairāku citu pilsētu centri, kas pastāvēja 15.–18. gadsimtā (Jelgava, Kandava, Tukums u. c.), valsts aizsardzībā ņemti nevis kā arheoloģijas, bet tikai kā pilsētībūvniecības pieminekļi. Arī 16.–18. gadsimta ārpilsētu senceltnes, to skaitā baznīcas, pilis un muižas, ir atrodamas tikai valsts aizsargāto arhitektūras pieminekļu sarakstā. To atjaunošanas darbiem NKMP izsniedz celtņu izpētes atļaujas, bet īpaša atļauja arheoloģiskajiem izrakumiem nav nepieciešama.

Vēl jāmin, ka Latvijas Saeima 2004. gadā ratificēja Eiropas Konvenciju arheoloģiskā mantojuma aizsardzībai jeb Valetas konvenciju, kas tā tiek saukta atbilstoši pieņemšanas vietai.<sup>17</sup> Tajā prasīts veikt gan preventīvas arheoloģijas pasākumus no jauna attīstīšanai plānotās teritorijās, gan nozīmīgu senceltņu

<sup>15</sup> Aizsardzības zonu ierobežo Hanzas iela, Emiļa Melngaiļa iela, Krišjāņa Valdemāra iela, Palīdzības iela, Aristīda Briāna iela, Tallinas iela, Aleksandra Čaka iela, Matīsa iela, Avotu iela, Lāčplēša iela, Ernesta Birznieka-Upīša iela, Elizabetes iela, Satekles iela, Marijas iela, Gogoļa iela, Turgeņeva iela, Krasta iela, 11. novembra krastmala, Muižas iela, Citadeles iela, pilsētas kanāla zaļā josla un Eksporta ielai piegulošā teritorija Andrejostas austrumu pusē. <https://likumi.lv/doc.php?id=76001> (skatīts 19.03.2022.).

<sup>16</sup> *Latvijas PSR vēstures un kultūras pieminekļu saraksts*. Rīga: Avots, 1984, 39., 41., 56., 57., 61., 80., 86., 87. lpp.

<sup>17</sup> Konvencijas teksts pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1305> (skatīts 19.03.2022.); Zirne 2014, 195–203.

palieku konservāciju un integrēšanu jaunbūvēs, gan noteikta prasība senlietu nelegālas aprites mazināšanai un citi veicami uzdevumi. Tomēr, kā atzīst Latvijas pieminekļu aizsardzības speciālisti, šī konvencija rada tikai pamatu “valstu vienotai pieejai arheoloģiskā mantojuma pārvaldības jautājumu risināšanā”, bet “principu ieviešana nav ātri īstenojama pasākumu kopums”.<sup>18</sup>

## IZRAKUMI UN ATRADUMI JAUNO LAIKU PIEMINEKĻOS

Atsevišķas jauno laiku senlietas un keramikas fragmenti Latvijas teritorijā, sevišķi Rīgā, atrasti un Doma muzejam nodoti jau 19. gs. beigās.<sup>19</sup> To skaits nedaudz pieauga pēc 20. gs. 30. gadu arheoloģiskajiem izrakumiem Valmieras pilsdrupās,<sup>20</sup> bet ievērojamu papildinājumu deva 1938. gada izrakumu atradumi no Rīdzenes upes aizbēruma slāņa.<sup>21</sup> Tā kā Rīga apdzīvota no 12. gs. beigām, bet mazā upīte intensīvi aizpildīta 17. gs. gaitā, tad senlietu kopums sākotnēji tika datēts ar minēto laikposmu. Sekojošais pasaules karš atradumu padziļinātu izpēti pārtrauca, un senie priekšmeti iegūla muzeja krātuvē.

Kopš 1959. gada sāka iznākt Latvijas arheologu ikgadējas “Referātu tēzes” – īsu atskaišu krājums, kurā apkopotas ziņas par iepriekšējā gada arheoloģisko izrakumu rezultātiem. Jau 20. gs. 60. gados reizēm atzīmēti jauno laiku atradumi, piemēram, 1960. gadā Rīgas Doma baznīcas restaurācijas laikā atsegtas 17.–18. gs. akmens kapuplāksnes,<sup>22</sup> sakarā ar Pļaviņu HES celšanu uz Daugavas 20. gs. 60. gadu pirmajā pusē 17. gs. senlietas atrastas Kokneses<sup>23</sup> un Sēlpils<sup>24</sup> pilsdrupu augšējos slāņos, bet

<sup>18</sup> Zirne 2021, 588.

<sup>19</sup> Kā piemēru var minēt Rīgā atrastos 16.–17. gs. krāsns podiņus, sk.: Tunzelmann von Adlerflug 1933.

<sup>20</sup> Šnore E. 1938, 82–98.

<sup>21</sup> Šnore R. 1938–1939, 35807–35835; Apinis 1939.

<sup>22</sup> Vilsone, Pāvele 1961, 11.

<sup>23</sup> Stubavs 1962, 19–21.

<sup>24</sup> Šnore E. 1965, 19–21.

dažās kapsētās atsegti 16.–17. gs. apbedījumi.<sup>25</sup> Par pirmajiem plašākiem pētījumiem jauno laiku senvietā var atzīt 1970.–1975. gadā veiktos izrakumus Salaspils Zviedru skanstī,<sup>26</sup> kuras lielu daļu pēc tam iznīcināja, uzberot Rīgas HES aizsargvalni. Tolaik arheoloģiskajos izrakumos kultūrslāņa jaunākajiem horizontiem pievērsa mazāk vērības un to precīza dokumentēšana tika veikta reti, tāpēc līdz mūsdienām muzejos ir saglabājušās senlietas, bet fiksācijas materiāli ir trūcīgi.

20. gs. pēdējā ceturksnī Latvijā strauji sāka attīstīties viduslaiku arheoloģija, tika pētītas pilsētas, pilis un kapsētas. Ik gadu notika izrakumi Rīgā, kur atklāja ne tikai viduslaiku, bet reizēm arī jauno laiku kultūrslāni. Vecpilsētā aizsardzības izrakumus vai uzraudzības darbus organizēja pirms būvdarbiem jaunceltņu vietās, kā arī pazemes komunikāciju nomaiņas laikā. Tā kā Rīgā celtajām 17.–20. gs. ēkām ir dziļi pagrabi, tad jauno laiku kultūrslānis lielākoties ir iznīcināts. Tomēr atsevišķās vietās gruntsgabalu dziļumā bijušo pagalmu vietā izrakumos atsegti 16.–18. gs. veidojušies zemes slāņi, piemēram, Alksnāja (tolaik – Sarkanās Gvardes) ielā.<sup>27</sup> Agrajos jaunajos laikos izveidojies Rīgas upes aizbērums izrakumos tika pētīts 13. janvāra ielā, Riharda Vāgnera (tolaik – Komunālajā) ielā, Kungu (toreiz – Daugavas) ielā<sup>28</sup> un citur.

Ārpus galvaspilsētas 20. gs. 70.–80. gados arheoloģiskie izrakumi veikti vairāk nekā 20 viduslaiku pilis vai to drupās, no kurām daļa bija apdzīvota līdz pat Lielajam Ziemeļu karam. Tajās arheologi atsedza ne tikai viduslaiku, bet arī agro jauno laiku kultūrslāni un ieguva tā laika senlietas. Pakāpeniski pieauga arheoloģiski pētīto viduslaiku kapsētu skaits. Daļa no tajās pētītiem apbedījumiem datēti ar agrajiem jaunajiem laikiem.

<sup>25</sup> Zariņa 1966, 31, 32.

<sup>26</sup> Stubavs 1971, 54–56.

<sup>27</sup> Caune 1986, 43–48.

<sup>28</sup> Caune 1971, 31–33; Bebre, Caune 1990, 47–52.



Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 20. gs. 90. gados un 21. gs. turpinājās izrakumi Rīgā, vairākās pilīs un kapsētās, kur tika atsegts gan viduslaiku, gan arī 16.–18. gs. kultūrlānis. Vienlaikus izvērsās arheoloģiskie pētījumi vairāku Latvijas mazpilsētu vēsturiskajos centros, kur tika organizēta arheoloģiskā izpēte sakarā ar pazemes komunikāciju nomaiņu un apkārtnes labiekārtošanas pasākumiem. Izrakumi notikuši ne tikai valsts aizsargātajos mazpilsētu centros Aizputē, Cēsīs, Kuldīgā, Limbažos, Valmierā un Ventspilī,<sup>29</sup> bet arī ārpus oficiālā arheoloģiskā pieminekļa statusa esošās Bauskas,<sup>30</sup> Jēkabpils,<sup>31</sup> Jelgavas,<sup>32</sup> Kandavas,<sup>33</sup> Tukuma,<sup>34</sup> Saldus un Talsu<sup>35</sup> vecpilsētās, kur atrastas gan 16.–17. gs., gan vēlāku laiku celtniecības liecības un senlietas.

Ap 20. un 21. gs. miju arheologi pakāpeniski sāka pievērst vairāk uzmanības senvietām, kas bija radušās un pastāvējušas tikai jaunajos laikos. Pētījumus uzsāka zemūdens arheologi, atrodot vairākus kuģu vrakus, kuri bija nogrimuši pirms dažiem gadsimtiem.<sup>36</sup> Izrakumus organizēja vairāku pilsētu jauno laiku zemes nocietinājumu vietā, kur bija paredzēti celtniecības vai pilsētu labiekārtošanas darbi. Valmierā tika atraktas 17. gs. uzbērto bastionu paliekas,<sup>37</sup> bet Rīgā pētīta kādreizējā pilsētas vaļņa vieta Basteja bulvārī,<sup>38</sup> Daugavmalas kādreizējo zemes nocietinājumu Horna, Triangula un Mārstaļu<sup>39</sup> bastions, kā arī

<sup>29</sup> Caune 2014, 4–22. Par vēlāk veiktiem arheoloģiskiem izrakumiem sk. informāciju periodiskajā izdevumā “Arheologu pētījumi Latvijā ... gadā”.

<sup>30</sup> Lūsēns 2014b, 126–129.

<sup>31</sup> Engīzere, Muižnieks 2012, 97–100.

<sup>32</sup> Berga, Petrova 2014, 73–78.

<sup>33</sup> Kalējs, Lūsēns 2014, 111–115.

<sup>34</sup> Brūzis 2020, 79–82.

<sup>35</sup> Ruša 2014, 179–185.

<sup>36</sup> Poziņš 2002, 380–383; Urtāns, Rains 2002, 384–392.

<sup>37</sup> Berga 1992, 30–34.

<sup>38</sup> Celmiņš 2002, 228–235.

<sup>39</sup> Ciglis, Tomsons, Vaska 2010, 100–103; Lūsēns 2002, 249–261; Brūzis, Reinfelde, Tereško 2018, 134–139.

Pārdaugavā bijušās Kobronskansts<sup>40</sup> teritorija. Tā kā Rīgas vēsturiskā centra aizsargjosla tika paplašināta, tad 21. gs. otrajā gadu desmitā arheoloģiskā uzraudzība organizēta arī ārpus vecpilsētas, piemēram, Daugavmalā esošā Spīķeru kvartāla rekonstrukcijas laikā.<sup>41</sup> Pie tagadējās pilsētas robežas pirms rekonstrukcijas veikšanas izrakumi notika 17. gs. celtajā Mazjumpravas muižas ūdensdzirnavu ēkā.<sup>42</sup>

Ārpus galvaspilsētas jauno laiku celtnes arheoloģiski pētītas sakarā ar remontdarbiem, piemēram, izrakumi un uzraudzība veikta 16. gs. beigās celtajā Nurmuižas pils un muižas teritorijā,<sup>43</sup> 18. gs. būvētā Aglonas katoļu klostera tuvākajā apkārtnē,<sup>44</sup> 18. gs. celtā Ungurmuižas leduspagraba pārbūves laikā<sup>45</sup> un 19. gs. tapušā Daugavpils cietokšņa teritorijā.<sup>46</sup>

Beidzamajā gadu desmitā arheologi vairākkārt veikuši pārbaudes izrakumus dažādās 18.–19. gs. senvietās, lai noskaidrotu to kādreizējo nozīmi un datējumu. Pēc Tukuma muzeja ierosinājuma notika etnoarheoloģiski izrakumi rakstnieka Ernesta Birznieka-Upīša dzimto māju – Dzirciema “Bisnieku” 19. gs. celtās dzīvojamās ēkas vietā.<sup>47</sup> Jelgavā Pils salā atsegto 19. gs. sākuma masu apbedījumus mēģināts saistīt ar sava laika vēstures notikumiem.<sup>48</sup> Latvijas Universitātes studentu arheoloģiskās prakses ietvaros izrakumi veikti pie Grīžu “Velna beņķa”, secinot, ka dižakmens bijis 17.–18. gs. kulta vieta.<sup>49</sup>

Beidzamajā gadu desmitā arheologu uzmanību saistījušas seno ražotņu vietas. Starptautiska projekta ietvaros veikti izrakumi 17. gs. pastāvējušās Kurzemes un Zemgales hercoga Vec-

<sup>40</sup> Šnē 2012, 168–173.

<sup>41</sup> Lūsēns 2014a, 130–133.

<sup>42</sup> Brūzis 2016, 81–84.

<sup>43</sup> Brūzis 2010, 87–90.

<sup>44</sup> Tomsons 2014, 202–205.

<sup>45</sup> Ušpelis 2020, 156–159.

<sup>46</sup> Ruša 2016, 140–141.

<sup>47</sup> Brūzis 2012, 87–91.

<sup>48</sup> Tomašūns, Zemītis 2018, 202–204.

<sup>49</sup> Skagale, Vijups 2020, 114–119.

muižas dzelzs manufaktūras vietā,<sup>50</sup> kur iegūtos paraugus ārzemju zinātnieki pētījuši ar dabaszinātņu metodēm. Pārbaudes izrakumos atsegta vairākas kokogļu ieguves vietas,<sup>51</sup> kā arī līdz 20. gs. 30. gadiem pastāvējušas darvas tecinātavas vieta.<sup>52</sup> Tās ir iepriekš arheoloģisko pieminekļu sarakstos nebijušas senvietas, kas devušas jaunu informāciju par saimnieciskās vēstures pieminekļiem.

Ar hronoloģiski visjaunāko vēstures periodu saistās izrakumi Pirmā un Otrā pasaules kara upuru apbedījumu vietās ārpus kapsētām. To mērķis ir pēc līdzīgiem identifikācijas žetoniem noskaidrot kritušo vārdus un veikt pārāpbedīšanu kopējos brāļu kapos. Pirms gadiem divdesmit, kad nezināmu kareivju apbedījumu meklēšana tika aizsākta, atrakšanā reizēm piedalījās arheologi, piemēram, Cescvaines pils parkā, kas atradās viduslaiku pilsdrupu aizsargzonā.<sup>53</sup> Vēlāk līdzīgu darbu veikšanu uzņēmās sabiedriskās organizācijas, nepieaicinot arheologu, jo parasti nejauši apbedījumi atrodas vietās, kas nav oficiāli reģistrētas kā kultūras pieminekļi.<sup>54</sup>

Iepriekš minētais uzskaitījums, kurā nosauktas Latvijā arheoloģiski pētītas jauno laiku senvietas, nav pilnīgs, jo atzīmēti tikai atsevišķi lielāki objekti, kas pārstāv atšķirīgas senvietu grupas. Tomēr tas ļauj secināt, ka jauno laiku kultūrslānis, kas datējams ar 16.–19. gs., ir arheoloģiski pētīts dzīvesvietās (pilsētas, pils un muižu centri), kulta vietās (baznīcas, kapsētas, dižakmens), zemes nocietinājumos (skanstis, cietokšņi, pilsētu aizsargvaļņi un bastioni), kuģu vraku atrašanas, kā arī ražotņu palieku vietās (dzelzs manufaktūra, ūdensdzirnavas, kokogļu dedzināšanas un darvas tecināšanas vietas). Lielākoties veikti aizsardzības izrakumi jaunceltņu būvlaukumos vai sakarā ar

<sup>50</sup> Auziņa, Bebre, Brūzis, Doniņa 2018, 107–112.

<sup>51</sup> Guščika, Urtāns 2018, 140–144; Guščika, Auns, Bērziņš, Zunde 2021, 5–35.

<sup>52</sup> Kalniņš 2018, 156–157.

<sup>53</sup> Atgāzis 2004, 110–111.

<sup>54</sup> Darbu pārrauga biedrība “Brāļu kapu komiteja”, kas darbojas Aizsardzības ministrijas pārraudzībā.

pazemes komunikāciju izbūvi pilsētās, kā arī mūra celtnēs vai to drupās pirms konservācijas, restaurācijas vai remontdarbiem. Līdz šim ir maz notikuši zinātniskas intereses rosināti izrakumi, kas skaidrojams ar finansējuma trūkumu.

## PĒTĪJUMU REZULTĀTI UN PUBLIKĀCIJAS

Noslēdzot arheoloģiskos pētījumus, to vadītājam ir pienākums sagatavot rakstisku atskaiti jeb pārskatu un to iesniegt iestādei, kas izsniegusi izrakumu vai uzraudzības darbu atļauju. Līdz 20. gs. 90. gadu sākumam veikto darbu pārskati atrodami LU Latvijas vēstures institūta Arheoloģisko materiālu krātuvē, bet vēlākie glabājas NKMP arhīvā. Lielākā daļa izrakumu vadītāju nākamajā gadā isu ziņojumu publicē Latvijas arheologu periodiskajā izdevumā "Arheologu pētījumi Latvijā". Pēc tam plašākas publikācijas sagatavo tikai nedaudzi arheologi, kuri vadījuši izrakumus. Minēsim daļu no tām.

Jauno laiku arheoloģisko atradumu izpētes aizsākumi un publicēšana Latvijā sākās pirms 40 gadiem. Viena no pirmajām ir 1980. gadā iznākusi grāmata "Senā Sēlpils", kurā mēģināts izvērtēt pilsdrupās, apmetnē un kapsētā iegūtos atradumus, to skaitā arī jauno laiku senlietas un keramiku.<sup>55</sup> Drīz pēc tam 1984. gadā izdevuma "Arheoloģija un etnogrāfija" 14. sējumā publicēti daži raksti par viduslaiku un jauno laiku arheologu pētījumu rezultātiem, apskatot Livonijas kara laika atradumus Cēsu pilī,<sup>56</sup> Alūksnes pilsdrupās iegūtos apgaismes piederumus<sup>57</sup> un senlietas no Vecrīgas izrakumu vienas desmitgades.<sup>58</sup> Tā kā tolaik padomju režīma noslēgtības dēļ ārzemju literatūra nebija pieejama, tad latviešu arheologiem publikācijās vajadzēja apmierināties ar stratigrāfiski konstatētu aptuvenu datējumu, bet senlietu un keramikas izcelsmes un izgatavošanas laika pre-

<sup>55</sup> Šnore, Zariņa 1980.

<sup>56</sup> Apala 1983, 14–23.

<sup>57</sup> Atgāzis 1983, 24–39.

<sup>58</sup> Caune 1983, 86–124.

cīzāka noskaidrošana nebija iespējama. Intensīvāku atradumu apstrādi un publicēšanu arheologiem kavēja gan katru vasaru trīs līdz piecus mēnešus ilgstošās lauka darbu sezonas, gan specializētas periodikas trūkums, gan padomju valstī valdošā negatīvā nostāja pret “vācisko” kultūras mantojumu.

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 20. gs. 90. gados situācija pakāpeniski mainījās. Tā kā ideoloģiskie ierobežojumi bija zuduši, tika atjaunots “Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, kas iznāca četras reizes gadā, nodibinātas rakstu krājumu sērijas “Senā Rīga” un “Latvijas viduslaiku pils”, vairāki lieli Latvijas muzeji sāka regulāri izdot savus rakstu krājumus. Turpināja iznākt rakstu krājumu sērija “Arheoloģija un etnogrāfija”, kā arī žurnāls “Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis”, tāpēc par publicēšanās vietu trūkumu vairs nevarēja sūdzēties. Pieauga arī arheologu skaits, jo izrakumus un uzraudzības darbus organizēja ne tikai Latvijas vēstures institūta zinātnieki. Pētījumos arvien intensīvāk iesaistījās gan muzeju darbinieki, gan jaundibināto privāto iestāžu speciālisti – komercarheologi. No vienas puses, tas radīja iespēju arvien vairāk veikt arheoloģiskos pētījumus jauno laiku senvietās un to uzraudzības zonās, ko prasīja jaunie pieminekļu aizsardzības likumi. No otras puses, aizsardzības izrakumi jaunceltņu būvlaukumos deva arheologiem tikai īslaicīgu finansējumu lauka darbu veikšanai, bet ilgstoši kabineta darbi un turpmāki pētījumi papildus apmaksāti netika. Tāpēc arheoloģisko darbu vadītāji lielākoties jauniegūtā materiāla pamatīgāku izpēti neveic un izrakumiem publikācijas visbiežāk nav sekojušas. Tomēr jāatgādina, ka Latvijas ratificētās Valetas konvencijas 7. pants prasa “veikt visus praktiskos pasākumus, lai pēc arheoloģiskās izpētes veikšanas publicētu zinātnisku kopsavilkumu, kam vēlāk sekotu plaša specializēta zinātniska publikācija”.<sup>59</sup> Kā šī likuma prasība pie mums tiek ievērota?

<sup>59</sup> Eiropas Konvencija arheoloģiskā mantojuma aizsardzībai (pieņemta Valetā 1992. gada 16. janvārī). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskieligumi/id/1305> (skatīts 29.04.2022.).

Jauno laiku arheoloģiskajiem atradumiem uzkrājoties muzejos, reizēm atsevišķas senlietu grupas rada interesi studentos vai citos pētniekos. Vairākās disertācijās veikta noteiktas atradumu kopas vai senvietu grupas izpēte, kam lielākoties sekojusi publikācija grāmatā latviešu valodā. Tie ir promocijas darbi par Kurzemes un Zemgales pils atrastajiem 15. gs. beigu – 18. gs. sākuma krāsns podiņiem,<sup>60</sup> 13.–17. gadsimta pakavsaktām,<sup>61</sup> 14.–18. gadsimta apbedījumu vietām un tajās iegūtajām kapu piedevām,<sup>62</sup> kā arī 13.–18. gadsimta rotaslietām.<sup>63</sup> Vēl var nosaukt dažas publikācijas, kurās analizētais materiāls aptver gan viduslaikus, gan agros jaunos laikus, – tās ir grāmatas par seno metālu tehnoloģiju<sup>64</sup> un Valmieras vecpilsētas arheoloģiskās izpētes rezultātiem.<sup>65</sup>

Dažos desmitos zinātnisku rakstu uzmanība pievērsta atsevišķām senlietām vai atradumu grupām, kuru attīstība aplūkota gan vairāku gadsimtu garumā no viduslaikiem līdz agro jauno laiku beigām, gan tikai viena vai divu gadsimtu ietvaros. Rīgas arheoloģiskā materiāla publicēšanā lielu ieguldījumu devusi rakstu krājumu sērijas “Senā Rīga” izveidošana. Laikā no 1998. līdz 2020. gadam tajā iznākuši 10 sējumi, kuros publicēti raksti par Rīgas upes un krastmalu izbūvēm līdz pat 17. gs.,<sup>66</sup> pētījumiem vairākās iekšpilsētas kapsētās,<sup>67</sup> 16.–17. gs. adijumiem,<sup>68</sup> akmensmasas keramiku<sup>69</sup> un citām jauno laiku senlietām.

Par citur Latvijā arheoloģiski pētītām jauno laiku senvietām un atradumiem vairāki raksti iespiesti gan Latvijas vēstures

<sup>60</sup> Ose 1996.

<sup>61</sup> Vijups 1998. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/24> (skatīts 30.04.2022.).

<sup>62</sup> Muižnieks 2015.

<sup>63</sup> Vaska 2017.

<sup>64</sup> Svarāne 2013.

<sup>65</sup> Berga 2018.

<sup>66</sup> Caune 2005, 54–69.

<sup>67</sup> Celmiņš 2012, 95–127; Spirģis 2012, 179–227.

<sup>68</sup> Zariņa 1998, 289–314.

<sup>69</sup> Reinfeldē 2015, 92–109.

institūta izdoto rakstu krājumu sēriju “Arheoloģija un etnogrāfija”<sup>70</sup> un “Latvijas viduslaiku pils”<sup>71</sup> atsevišķos sējumos, gan Latvijas Nacionālā vēstures muzeja, Cēsu, Ventspils<sup>72</sup> un Turaidas muzeju izdevumos<sup>73</sup> un citur. Jāatzīst, ka līdz šim lielākoties publikācijas bijušas latviešu valodā ar īsu kopsavilkumu vācu un beidzamajos gados pārsvarā angļu valodā, bet ārzemēs iespiestu rakstu ir maz. Pirmais īsais apkopojums par jauno laiku arheoloģiju Baltijas valstīs angļu valodā iznācis 2021. gadā.<sup>74</sup>

### PROBLĒMAS UN IZAICINĀJUMI

Šajā rakstā nav uzskaitīti visi Latvijā līdz šim veiktie arheoloģiskie izrakumi jauno laiku senvietās un visas tēmai veltītās publikācijas, tomēr arī minētie darbi dod priekšstatu par pašreizējo izpētes stāvokli, kā arī turpmāk risināmiem jautājumiem. Kaut arī Latvijā ir iespiestas dažas grāmatas un iznākuši vairāki desmiti rakstu, kuros aplūkots agro jauno laiku arheoloģiskais materiāls – gan kopā ar viduslaiku atradumiem, gan atsevišķi, tomēr jāatzīst, ka līdz šim pārsvarā veikta tikai dažu atradumu, to grupu vai šaurāku tēmu izpēte. Publikācijās bieži vien ietverti atradumi tikai no viena arheoloģiskā pieminekļa, nevis no visas Latvijas. Tā, piemēram, ir pētīti tikai 16.–17. gs. krāsns podiņi no Latvijas rietumdaļas, kā arī lielākās kolekcijas no Turaidas un Cēsu pils, bet nav izvērtēti ne atradumi no Rīgas un Latgales, ne vēlāku gadsimtu arheoloģiski iegūtie eksemplāri. Tāpat ir atrodamas publikācijas par Rīgas agro jauno laiku akmensmasas keramiku, bet gandrīz nav pievērsta uzmanība sarkanmāla keramikai un viduslaiku pils iegūtajām 16.–17. gs. keramikas kolekcijām. Vēl arvien maz pētīti ir jauno laiku metāla darbarīki,

<sup>70</sup> Apala 1994, 17–20, u. c.

<sup>71</sup> Caune 2010, 43–68, u. c.

<sup>72</sup> Vijups 2012, 79–93.

<sup>73</sup> Ose 2021 u. c.

<sup>74</sup> Newstead, Tourigny, Russow, Ose, Urbonaitė-Ubė 2021, 432–441. Pieejams: <https://doi.org/10.1080/00794236.2021.1978241> (skatīts 05.01.2022.).

ieroči un naži, būvmateriāli un būvdetaļas, stikla trauki un logu rūtis, apģērba piederumi, preču plombas u. c. senlietas. Tāpat savus pētņiekus gaida izrakumos savāktās liecības par pilsētu ielu tīklu un to seguma attīstību, atsegtajām jauno laiku ēku paliekām, zemes nocietinājumiem, infrastruktūras objektiem (ūdensapgādi, atkritumu apsaimniekošanu u. c.). Liela problēma ir hronoloģiski nevienmērīga materiāla izpēte – daļai 16.–17. gs. senlietu arheologi publikācijas ir veltījuši, bet jaunāki atradumi pētīti pavisam maz.

Jāatzīst, ka 18.–19. gs. arheoloģiskā materiāla izpēti apgrūtina nelielais šī laika senlietu skaits muzeju krātuvēs. Tā kā līdz šim Latvijā likums prasa izrakumus veikt tikai tādos pieminekļos, kas datējami līdz 17. gs. beigām, tad arī muzejos uzkrātie arheoloģiskie atradumi galvenokārt ir no agro jauno laiku sākumposma. Tas uzskatāmi atklājās, kad šī raksta autore gatavoja publikāciju par 18.–19. gs. akmensmasas pudelēm.<sup>75</sup> Rīgas muzejos varēja sameklēt tikai dažus veselus paraugus un nedaudzas lauskas, bet tā laika dienas prese ziņo par simtiem tūkstošu minerālūdens pudelju importu, kā arī akmensmasas krūku vietēju izgatavošanu Pārdaugavā. Diemžēl kādreizējās manufaktūras vieta nav precīzi zināma, un tā nav iekļauta aizsardzības zonā. Atliek cerēt, ka varbūt nākotnē kāds vēstures interesents ziņos muzejam vai pieminekļu sargiem par negaidītu atradumu, ja akmensmasas keramikas ražotnes izstrādājumu paliekas atsegsies kaut kur Daugavas kreisajā krastā veiktos zemes darbos. Ja šādas laimīgas nejaušības nebūs, tad informācija zudīs pilnībā.

Jāuzsver, ka jauno laiku arheoloģiskā materiāla izpētei ļoti nozīmīga ir rakstīto vēstures avotu sniegtā informācija, jo bez tās pamatotu spriedumu izteikšana ir apgrūtināta. Tā kā daudzi senraksti 16.–19. gs. ir sagatavoti vācu, poļu, zviedru un krievu valodā, arheologiem padziļinātu pētījumu veikšanai vai nu pašiem būtu jāapgūst svešvalodas, vai jāpiesaista attiecīgi speciā-

<sup>75</sup> Ose 2020, 40–77.



listi. Arī tehnisko un dabaszinātņu iesaiste jauno laiku atradumu izpētē vēl notikusi maz.

Vēl viena problēma ir arheologu izglītība. Angļu jauno laiku arheologs Pols Kortnijs 2016. gadā rakstīja: “Kad šī raksta autors 20. gadsimta 70. gados vēlējās universitātē studēt jauno laiku arheoloģiju, viņš atklāja, ka Lielbritānijā nav pieejami attiecīgi mācību kursi. Pēdējās desmitgades laikā daudzas lielās Lielbritānijas universitāšu arheoloģijas katedras ir ieguvušas jauno laiku arheoloģijas pasniedzēju.”<sup>76</sup> Pilnīgi citāda ir situācija pie mums. Latvijas Universitātē arheoloģija ir vēstures studiju blakus priekšmets, kura ievadkurss beidzas ar dzelzs laikmetu, bet viduslaiku un jauno laiku arheoloģijas kursa nav, to var apgūt tikai praksē. Izrakumus jauno laiku pieminekļos veic Latvijas Universitātes vai muzeju pētnieki – viduslaiku arheoloģijā specializējušies darbinieki vai privātfirmu komerciarheologi, kuri zināšanas apgūst praktiskajā darbā un pašmācības ceļā. Nepietiekamas teorētiskas un metodoloģiskas zināšanas, kā arī intereses trūkums par jauno laiku arheoloģiju var būtiski ietekmēt izrakumu dokumentācijas un turpmākas izpētes kvalitāti. To daļēji varētu novērst mācību literatūra, bet tāda pieejama tikai svešvalodās un Latvijas bibliotēkās lielākoties nav atrodamā.

Tā kā līdz šim Latvijā teorētiski pētījumi par jauno laiku arheoloģiju nav notikuši, tad daudzi jautājumi ir neskaidri. Viena no būtiskām problēmām ir pētāmā perioda datējums. Līdz kuram laikam senvieta būtu jāpieskaita viduslaikiem, un no kura gadu desmita tā jāuzskata par jauno laiku arheoloģisko pieminekli? Latvijas vēsturnieki beidzamajā gadu desmitā viduslaiku un jauno laiku šķirtni – tāpat kā citur Eiropā – nosacīti atvirzījuši līdz 1500. gadam, bet iepriekš par robežu bija pieņemts laiks ap 1560. gadu, kad sākās Livonijas karš.<sup>77</sup> Līdz ar to

<sup>76</sup> Courtney 2009. Citēts no: [https://www.researchgate.net/publication/227181708\\_The\\_Current\\_State\\_and\\_Future\\_Prospets\\_of\\_Theory\\_in\\_European\\_Post-Medieval\\_Archaeology](https://www.researchgate.net/publication/227181708_The_Current_State_and_Future_Prospets_of_Theory_in_European_Post-Medieval_Archaeology)

<sup>77</sup> Diskusija par viduslaiku un agro jauno laiku vēstures periodizācijas problēmām. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2011, 2, 135–159.

arī 16. gs. pirmās puses senvietas un atradumi Latvijā būtu piešķaitāmi pie jauno laiku arheoloģijas. Protams, praksē šādam dalījumam ir maza nozīme, bet materiāla sistematizācijai un izpētei tas ir būtiski. Ja datējuma robeža nav noteikta, tad, piemēram, nav iespējams saskaitīt, cik jauno laiku senvietu Latvijā ir arheoloģiski pētītas. Ja līdz 15. gs. beigām rakstīto vēstures avotu skaits ir salīdzinoši mazs un tajos atrodamā informācija ir skopa, tad 16. gs. situācija krasi mainās – agro jauno laiku arheoloģiskā materiāla izpratnē tieši rakstītie dokumenti, celtnu plāni un atēli dod nozīmīgu informācijas daļu.

Latvijā būtu jādomā arī par jauno laiku arheoloģijas perioda beigu definēšanu. Kā jau minēts, Latvijas likumdošanā noteikta valsts aizsardzība senvietām un senlietām līdz 17. gs., tas ir, līdz laikam ap 1700. gadu, atsevišķām grupām pagarinot to vēl par vienu gadsimtu. Vai jaunāki pieminekļi ar arheoloģiskām metodēm nebūtu jāpēta? Lietuvā agro jauno laiku arheoloģijas robeža kopš 2013. gada likumdošanā ir atvirzīta veselu gadsimtu tālāk – līdz 1800. gadam, bet Igaunijā vēsturiskā arheoloģija pēta pieminekļus, kas datējami no 16. gs. vidus līdz 18.–19. gs., atsevišķos gadījumos ietecoties arī 20. gadsimtā.<sup>78</sup> Jāatzīmē, ka Igaunijā kultūras mantojuma pārvalde izdod atļaujas gan izrakumiem Otrā pasaules kara apbedījumu vietās, gan arheologu apmācītiem amatieriem, kuri vēlas strādāt ar metāla detektoriem ārpus zināmajiem arheoloģiskajiem pieminekļiem. Turklāt ir noteikta ar detektoru atrasto priekšmetu kontrole, lai vērtīgākos atradumus varētu iegādāties muzeji.<sup>79</sup> Tādējādi beidzamajā laikā strauji pieaudzis igauņu arheologiem zināmais vērtīgu jauno laiku priekšmetu skaits.

Varbūt, tāpat kā Lielbritānijā, arī pie mums jauno laiku arheoloģijas robeža būtu jāatvirza līdz 1950. gadam? Kā parāda Latvijas arheologu īsie atskaišu ziņojumi, beidzamajā gadu des-

<sup>78</sup> Newstead et al. 2021, 433, 436.

<sup>79</sup> Kurisoo, Rammo, Smirnova 2020, 263–288.

mitā izrakumi reizēm ir veikti 18. un 19. gs. arhitektūras pieminekļos pirms plānotajiem restaurācijas darbiem. Ja izrakumi vai vismaz arheoloģiskā uzraudzība notiktu visos arhitektūras pieminekļos, kuros veic zemes darbus, tas dotu daudz jaunas informācijas ne tikai par attiecīgo ēku, bet arī pakāpeniski ļautu uzkrāt senlietas un citus atradumus. Vienlaikus diskutabls ir jautājums par beidzamo gadsimtu masveida atradumiem, sevišķi rūpnieciskajiem ražojumiem – vai tie visi būtu jāglabā muzejos? Kādā veidā un cik detalizēti tos izrakumos vajadzētu dokumentēt, ja vietas trūkuma vai cita iemesla dēļ muzejā tiktu nodota tikai izlase?

#### DAŽI SECINĀJUMI

Periodiskajā izdevumā “Arheologu pētījumi Latvijā” ievietotā informācija uzskatāmi parāda, ka beidzamajos gadu desmitos strauji pieaudzis jauno laiku senvietu arheoloģisko pētījumu īpatsvars. Tagad mūsu valstī izrakumi un uzraudzības darbi 16.–20. gs. pieminekļos skaitliski jau aizņem lielāko daļu no ikgadējiem arheoloģiskajiem lauka darbiem. Līdz šim gandrīz visi arheoloģiskie pētījumi jauno laiku senvietās ir aizsardzības izrakumi, kas notiek tur, kur plānoti būvdarbi. Tāpēc savāktajam materiālam ir gadījuma raksturs. Jāatzīst, ka muzejos līdz šim ir maz nonākušas 18.–19. gs. arheoloģiskās senlietas un keramika, kas aprūtinā to zinātniskas izpētes uzsākšanu.

Kopumā jāsecina, ka šobrīd Latvijā ir jauno laiku arheoloģiskā materiāla uzkrāšanas fāze. Šī perioda atradumu datēšana un tālākas izpētes uzdevumi vēl nav formulēti, arheologi izrakumus jauno laiku senvietās veic nesistemātiski, atradumu vākšanai un dokumentēšanai ne vienmēr pievērš vajadzīgo uzmanību. Kaut gan atsevišķām jauno laiku arheoloģiskajām senvietām un dažām senlietu grupām ir veltītas plašākas apkopojošas publikācijas, tomēr lielākoties iegūtais materiāls pamatīgāk nav izvērtēts. Tomēr jāatzīst, ka ne tikai agro jauno laiku arheoloģijas, bet

arī beidzamo gadsimtu pieminekļu izpētē izrakumu veikšana nereti var dot būtisku informāciju, kas citā veidā nav iegūstama. Ja 18.–19. gs. pieminekļu restaurācijas procesā vai to vietā topošu jaunceltņu būvēšanas laikā zemes slāņi tiek norakti bez arheoloģiskās izpētes, kultūrslāņi glabātā informācija neatgriezeniski tiek zaudēta. Jācer, ka nākamajos gadu desmitos Latvijā jauno laiku arheoloģijai tiks pievērsta arvien lielāka uzmanība.

#### SAĪSINĀJUMI/ABBREVIATIONS

- APL – Arheologu pētījumi Latvijā ... gadā  
ASM – Zinātniskās atskaites sesijas referātu tēzes par arheologu, antropologu un etnogrāfu ... gada pētījumu rezultātiem  
NKMP – Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde  
RT – Referātu tēzes zinātniskai sesijai par ... gada arheoloģiskām un etnogrāfiskām ekspedīcijām

#### BIBLIOGRĀFIJA/BIBLIOGRAPHY

##### Literatūra/Literature

- Apala, Zigrīda (1983). Daži uz Livonijas kara laiku attiecināmi atradumi Cēsu pili. No: *Arheoloģija un etnogrāfija*, 14. Rīga: Zinātne, 14.–23. lpp.
- Apala, Zigrīda (1994). 16.–17. gs. tualetes piederumu komplektu atradumi Latvijā. No: *Arheoloģija un etnogrāfija*, 17. Rīga: Zinātne, 17.–20. lpp.
- Apinis, Kārlis (1939). *Galvas pilsētas Rīgas vēsturiskā muzeja pētījumos Rīgā 1938. gadā iegūto senlietu izstāde*. Rīga: Galvas pilsētas Rīgas valdes izdevums.
- Arheologu pētījumi Latvijā 1998. un 1999. gadā*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2000.
- Arheologu pētījumi Latvijā 2018. un 2019. gadā*. Rīga: NT Klasika, 2020.
- Atgāzis, Māris (1983). Par Alūksnes pili un tajā atrastajiem apgaismošanas piederumiem. No: *Arheoloģija un etnogrāfija*, 14. Rīga: Zinātne, 24.–39. lpp.
- Atgāzis, Māris (2004). Arheoloģiskā uzraudzība Cesvaines pils parkā. No: *APL 2002–2003*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 110.–111. lpp.

- Auziņa, Dita, Bebre, Viktorija, Brūzis, Rūdolfis, Doniņa, Inga (2018). Arheoloģiskie pētījumi Vecmuižas dzelzs ieguves un apstrādes manufaktūras vietā. No: *APL 2016–2017*. Rīga: NT Klasika, 107.–112. lpp.
- Bebre, Viktorija (2021). Jaunie (1500.–1800.) un jaunākie (no 1800. g.) laiki. No: *Latvijas arheoloģijas rokasgrāmata*. Rīga: Zinātne, 54. lpp.
- Bebre, Viktorija, Caune, Andris (1990). Arheoloģiskie pētījumi aizbērtajā Rīdziņas gultnē, Daugavas ielā 33. No: *ASM 1988–1989*. Rīga: Zinātne, 47.–52. lpp.
- Berga, Tatjana (1992). Arheoloģiskie izrakumi Valmierā. No: *APL 1990–1991*. Rīga: Latvijas vēstures institūts, 30.–34. lpp.
- Berga, Tatjana (2018). *Valmieras vecpilsētas arheoloģija*. Rīga: Zinātne.
- Berga, Tatjana, Petrova, Madara (2014). Arheoloģiskā uzraudzība Jelgavas vecpilsētā 2011. un 2012. gadā. No: *APL 2012–2013*. Rīga: Nordik, 73.–78. lpp.
- Brūzis, Rūdolfis (2010). Arheoloģiskie pētījumi un uzraudzība Nurmuižā 2008. un 2009. gadā. No: *APL 2008–2009*. Rīga: Nordik, 87.–90. lpp.
- Brūzis, Rūdolfis (2012). Arheoloģiskie pētījumi Dzirciema “Bisniekos” 2010. un 2011. gadā. No: *APL 2010–2011*. Rīga: Nordik, 87.–91. lpp.
- Brūzis, Rūdolfis (2016). Arheoloģiskie pētījumi Mazjumpravas muižas ūdensdzirnavās 2015. gadā. No: *APL 2014–2015*. Rīga: Nordik, 81.–84. lpp.
- Brūzis, Rūdolfis (2020). Arheoloģiskā uzraudzība Tukumā 2018. gadā. No: *APL 2018–2019*. Rīga: NT Klasika, 79.–82. lpp.
- Brūzis, Rūdolfis, Reinfelds, Ilze, Tereško, Jānis (2018). Arheoloģiskā izpēte kvartālā starp Mārstaļu ielu, 11. novembra krastmalu un Mīnsterejas ielu. No: *APL 2016–2017*. Rīga: NT Klasika, 134.–139. lpp.
- Caune, Andris (1971). Arheoloģiskie izrakumi Vecrīgā, 13. janvāra ielā. No: *RT 1970*. Rīga: Zinātne, 31.–33. lpp.
- Caune, Andris (1983). Arheoloģiskie pētījumi Rīgā laikā no 1969. līdz 1980. gadam. No: *Arheoloģija un etnogrāfija*, 14. Rīga: Zinātne, 86.–124. lpp.
- Caune, Andris (1986). Izrakumi Rīgā, Peldu un Sarkanās Gvardes ielā. No: *ASM 1984–1985*. Rīga: Zinātne, 43.–48. lpp.
- Caune, Andris (2005). Rīgas upes krastmalu izbūves 12.–17. gadsimtā. No: *Senā Rīga: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*, 5. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 54.–69. lpp.

- Caune, Andris (2010). Bauskas 16. gs. beigās celtās jaunās pils ārējo kāpņu izveidojums. No: *Pētījumi par Vidzemes un Zemgales pilīm*. (Latvijas viduslaiku pils, 6). Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 43.–68. lpp.
- Caune, Andris (2014). Arheoloģiskā pētniecība Latvijas 13.–16. gs. mazpilsētās līdz 2008. gadam. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, Nr. 5/6, 4.–22. lpp.
- Celmiņš, Andris (2002). Arheoloģiskie pētījumi Rīgā, Basteja bulvārī 8. No: *APL 2000–2001*. Rīga: Latvija vēstures institūta apgāds, 228.–235. lpp.
- Celmiņš, Andris (2012). Iekšrīgas 13.–18. gadsimta apbedīšanas vietu arheoloģiskā izpēte. No: *Senā Rīga: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*, 7. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 95.–127. lpp.
- Cigliš, Jānis, Tomsons, Artūrs, Vaska, Baiba (2010). Arheoloģiskie pētījumi Rīgas pils Horna bastionā. No: *APL 2008–2009*. Rīga: Nordik, 100.–103. lpp.
- Courtney, Paul (2009). The Current State and Future Prospects of Theory in European Post-Medieval Archaeology. In: T. Majewski, D. Gaimster (eds.). *International Handbook of Historical Archaeology*. New York: Springer, pp. 169–189. DOI 10.1007/978-0-387-72071-5\_10
- Diskusija par viduslaiku un agro jauno laiku vēstures periodizācijas problēmām. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2011, 2, 135.–159. lpp.
- Engīzere, Austrā, Muižnieks, Vitolds (2012). Arheoloģiskā uzraudzība Jēkabpils vēsturiskajā centrā un izrakumi Jēkaba ielas kapsētā 2011. gadā. No: *APL 2010–2011*. Rīga: Nordik, 97.–100. lpp.
- Guščika, Elīna, Auns, Muntis, Bērziņš, Valdis, Zunde, Māris (2021). Kokogļu ieguve un Kurzemes hercogistes Engures manufaktūras darbība. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2, 5.–35. lpp.
- Guščika, Elīna, Urtāns, Uģis (2018). Arheoloģiskie izrakumi kokogļu ieguves vietās pie Ropažu novada Akotu un Ūdukšu mājām 2017. gadā. No: *APL 2016–2017*. Rīga: NT Klasika, 140.–144. lpp.
- Jürgens, Fritz, Müller, Ulrich. (Hrsg.) (2020). *Archäologie der Moderne: Standpunkten und Perspektiven: Tagungsband*. Bonn: Dr. Rudolf Habelt. <https://www.histarch.uni-kiel.de/sonderband02.htm>
- Kalējs, Uldis, Lūsēns, Mārtiņš (2014). Arheoloģiskā uzraudzība Kandavas pilsētas teritorijā 2012. gadā. No: *APL 2012–2013*. Rīga: Nordik, 111.–115. lpp.

- Kalniņš, Mārcis (2018). Arheoloģiskie izrakumi 2017. gadā Dundagas pagasta darvas tecinātavā pie Ventnieku mājām. No: *APL 2016–2017*. Rīga: NT Klasika, 156.–157. lpp.
- Kurisoo, Tuuli, Rammo, Riina, Smirnova, Maria (2020). Discoveries made by the users of searching devices and the public in 2019 and the new Heritage Conservation Act. *Archaeological Fieldwork in Estonia, 2019*, pp. 263–288.
- Latvijas PSR vēstures un kultūras pieminekļu saraksts*. Rīga: Avots, 1984.
- Lūsēns, Mārtiņš (2002). Pētījumi Rīgā, 11. novembra krastmalā, un arheoloģiskā uzraudzība vecpilsētā. No: *APL 2000–2001*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 249.–261. lpp.
- Lūsēns, Mārtiņš (2014a). Arheoloģiskās uzraudzības darbi Rīgā, Spiķeru kvartālā. No: *APL 2012–2013*. Rīga: Nordik, 130.–133. lpp.
- Lūsēns, Mārtiņš (2014b). Arheoloģiskie pētījumi Bauskā, bijušās Sv. Trīsvienības baznīcas vietā 2013. gadā. No: *APL 2012–2013*. Rīga: Nordik, 126.–129. lpp.
- Mytum, Harold (2016). A short history of the Society for Post-Medieval Archaeology. *Post-Medieval Archaeology*, Vol. 50, issue 1, pp. 6–18. <https://doi.org/10.1080/00794236.2016.1160626>
- Mugurēvičs, Ēvalds (1974). Ievads; Viduslaiku arheoloģija (Attīstītais feodālisms). No: *Latvijas PSR arheoloģija*. Rīga: Zinātne, 7.–10, 285.–295. lpp.
- Muižnieks, Vitolds (2015). *Bēru tradīcijas Latvijā pēc arheoloģiski pētīto 14.–18. gs. apbedīšanas vietu materiāla*. (Latvijas Nacionālā vēstures muzeja raksti, 21). Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs.
- Newstead, Sarah, Tourigny, Eric, Russow, Erki, Ose, Ieva, Urbonaitė-Ubė, Miglė (2021). Global post-medieval/historical archaeology: the Baltic states. *Post-Medieval Archaeology*, Vol. 55, No. 3, pp. 432–441. <https://doi.org/10.1080/00794236.2021.1978241>
- Ose, Ieva (1996). *Podiņu krāsniis Kurzemes un Zemgales pils: 15. gs. beigas – 18. gs. sākums*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Ose, Ieva (2020). Akmensmasas keramikas pudeles Rīgā 18. gadsimta otrajā pusē un 19. gadsimtā – dažas atziņas par importa un vietējiem ražojumiem. No: *Senā Rīga: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*, 10. Rīga: Zinātne, 40.–77. lpp.
- Ose, Ieva (2021). *Turaidas pils 13.–18. gs. koka un metāla trauki un galda piederumi: Katalogs*. Rīga: Zinātne.

- Poziņš, Dainis (2002). Kuģu vraku meklēšanas un apsekošanas ekspedīcijas Kurzemes piekrastē. No: *APL 2000–2001*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 380.–383. lpp.
- Reinfelde, Ilze (2015). Zīburgas 16. gadsimta otrās puses akmensmasas keramika Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krājumā. No: *Senā Rīga: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*, 8. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 92.–109. lpp.
- Ruša, Mārtiņš (2014). Arheoloģiskās uzraudzības darbi Saldus pilsētas vēsturiskajā centrā 2012. gadā; Arheoloģiskās uzraudzības darbi Talsos. No: *APL 2012–2013*. Rīga: Nordik, 179.–185. lpp.
- Ruša, Mārtiņš (2016). Arheoloģiskā uzraudzība Daugavpils (Dinaburgas) ciotoksnī, Limbažos un Talsu vecpilsētā. No: *APL 2014–2015*. Rīga: Nordik, 140.–141. lpp.
- Scholkmann, Barbara, Kenzler, Hauke, Schreg, Rainer (2016). *Archäologie des Mittelalters und der Neuzeit: Grundwissen*. Darmstadt: WBG.
- Schreg, Rainer (2007). Archäologie der frühen Neuzeit: Der Beitrag der Archäologie angesichts zunehmender Schriftquellen. *Mitteilungen der DGAMN*, 18, S. 9–20.
- Skagale, Gundega, Vijups, Armands (2020). Arheoloģiskā izpēte pie Grīžu “Velna beņķa” un Popes muižas 2019. gadā. No: *APL 2018–2019*. Rīga: NT Klasika, 114.–119. lpp.
- Spirģis, Roberts (2012). Rīgas Sv. Pētera baznīcas kapsētas apbedījumu stratigrāfija. No: *Senā Rīga: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*, 7. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 179.–227. lpp.
- Stubavs, Adolfs (1962). Arheoloģiskie izrakumi Koknesē 1961. gadā. No: *RT 1961*. Rīga, 19.–21. lpp.
- Stubavs, Adolfs (1971). Arheoloģiskie izrakumi Salaspils Zviedru skanstē 1970. gadā. No: *ASM 1970*. Rīga: Zinātne, 54.–56. lpp.
- Svarāne, Dagnija (2013). *Pētījumi Latvijas seno metālu tehnoloģijā*, 11.–17. gs. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Šnē, Andris (2012). Arheoloģiski pētījumi Rīgā, Kobronskansts vietā, 2010. un 2011. gadā. No: *APL 2010–2011*. Rīga: Nordik, 168.–173. lpp.
- Šnore, Elvira (1938). 1937. gada izrakumi Valmierā. *Senatne un Māksla*, 3, 82.–98. lpp.
- Šnore, Elvira (1965). Sēlpils pilskalna izrakumi 1964. gadā. No: *RT 1964*. Rīga, 19.–21. lpp.



- Šnore, Elvīra, Zariņa, Anna (1980). *Senā Sēlpils*. Rīga: Zinātne.
- Šnore, Rauls (1938–1939). Rīgas arheoloģija. No: *Latviešu konversācijas vārdnīca*, 18. sēj. Rīga: A. Gulbis, 35807.–35835. sl.
- Tomašūns, Andris, Zemītis, Guntis (2018). Arheoloģiskie izrakumi Pils salā Jelgavā 2016. gadā. No: *APL 2016–2017*. Rīga: Nordik, 202.–204. lpp.
- Tomsons, Arturs (2014). Arheoloģiskās uzraudzības darbi Aglonas katoļu klostera teritorijā 2013. gadā. No: *APL 2012–2013*. Rīga: Nordik, 202.–205. lpp.
- Tunzelmann von Adlerflug, Helene (1933). *Die alte einheimische Kachelkunst und die Ofenkacheln im Rigaer Dommuseum*. Rīga: Ernst Plates.
- Urtāns, Juris, Rains, Voldemārs (2002). Arheoloģiskie pētījumi Ventspilī pie Dokupes. No: *APL 2000–2001*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 384.–392. lpp.
- Ušpelis, Oskars (2020). Arheoloģiskā uzraudzība Ungurmuižas leduspagrabā 2019. gadā. No: *APL 2018–2019*. Rīga: NT Klasika, 156.–159. lpp.
- Vaska, Baiba (2017). *Rotas un ornamenti Latvijā no 13. gs. līdz 18. gs. vidum*. (Latvijas Nacionālā vēstures muzeja raksti, 22). Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs.
- Vijups, Armands (2012). Ventspils pilsētas senākās daļas aizputināšana ar smiltīm 17. gs.: arheoloģisko pētījumu rezultāti. No: *Ventspils muzeja raksti*, VII. Ventspils, 79.–93. lpp.
- Vilsona, Melita, Pāvele, Tatjana (1961). Arheoloģiskie izrakumi Rīgā 1960. gadā. No: *RT 1960*. Rīga, 10.–12. lpp.
- Zariņa, Anna (1966). Arheoloģiskie izrakumi Sēlpils kapulaukā. No: *RT 1965*. Rīga, 31.–32. lpp.
- Zariņa, Anna (1998). Rīgas cimdi un zeķes 16.–17. gadsimtā. No: *Senā Rīga: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*, 1. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 289.–314. lpp.
- Zirne, Sandra (2014). Latvijas arheoloģiskais mantojums desmit gados pēc Valetas konvencijas ratificēšanas. No: *Arheoloģija un etnogrāfija*, 28. Rīga: LU Latvijas vēstures institūts, 195.–203. lpp.
- Zirne, Sandra (2021). Eiropas Konvencija arheoloģiskā mantojuma aizsardzībai. No: *Latvijas arheoloģijas rokasgrāmata*. Rīga: Zinātne, 588. lpp.

## Interneta resursi/Internet Resources

Eiropas Konvencija arheoloģiskā mantojuma aizsardzībai: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1305>

Historische Archäologie: <http://www.histarch.uni-kiel.de>

Latvijas Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts: <https://is.mantojums.lv/>

Latvijas Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts: <https://likumi.lv/ta/id/303392-par-valsts-aizsargajamo-kulturas-piemineklu-sarakstu>

Ministru kabineta noteikumi Nr. 127 “Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumi”: <https://likumi.lv/ta/id/85432-rigas-vesturiska-centra-saglabasanas-un-aizsardzibas-noteikumi>

Ministru kabineta noteikumi Nr. 720 “Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi”: <https://likumi.lv/ta/id/327240-kulturas-piemineklu-uzskaites-aizsardzibas-izmantosanas-un-restauracijas-noteikumi>

Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības likums: <https://likumi.lv/doc.php?id=76001>

Society for Historical Archaeology: <https://sha.org>

Vijups, Armands (1998). *Latvijas XIII–XVII gs. pakavsaktas kā arheoloģiskais avots (tipoloģiskā analīze)*: promocijas darbs. Rīga. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/24>

## POST-MEDIEVAL ARCHAEOLOGY IN LATVIA: ACHIEVEMENTS AND PROBLEMS

*Ieva Ose*

Dr. hist., senior researcher, Institute of Latvian History, University of Latvia

Research interests: medieval and post-medieval archaeology.

Both in Europe and elsewhere in the world, during the second half of the 20<sup>th</sup> century, post-medieval or historical archaeology began to develop, and its research objects are chronologically approaching nowadays. In Latvia, post-medieval archaeology has not yet developed as a separate discipline, but from time to time there have been excavations in settlements, burial sites or

in the territory of former production facilities, the period of use of which dates to the 16<sup>th</sup>–19<sup>th</sup> centuries and sometimes even the 20<sup>th</sup> century. The article summarises information on the current situation in post-medieval archaeological research in Latvia, explains why and in which Modern Age sites archaeological excavations have been carried out, what are their main results and what archaeological materials have been collected. Information on important publications on post-medieval archaeological material in Latvia is given.

*Key words:* post-medieval archaeology, historical archaeology, archaeological heritage.

### Summary

In Latvia, post-medieval archaeology is not a separate discipline yet, however, since the second half of the 20<sup>th</sup> century, excavations have sometimes taken place in the archaeological sites dating to the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries, and in the last decades, sometimes also to the 18<sup>th</sup> to the first half of the 20<sup>th</sup> century.

The Latvian State Law on the Protection of Cultural Monuments stipulates that all artefacts found in archaeological sites on land, above ground or in the water up to and including the 17<sup>th</sup> century belong to the state and are kept by public museums. Therefore, the list of cultural monuments protected by the Latvian State includes both archaeological monuments that formed in the Middle Ages and continued to exist later (for example, medieval castles, towns, and cemeteries including their upper 16<sup>th</sup>–17<sup>th</sup> century layers), and also manor houses, fortifications, burial sites, etc. created only in the 17<sup>th</sup> century. In 2021, the criteria of archaeological monuments under the Latvian states protection have been expanded to include cultural layers of castles, earth fortifications, cities and cemeteries until the end of the 18th century, as well as sunken ships older than 100 years and their cargo. Nevertheless, sometimes Latvian archaeologists have carried out some excavations of 19<sup>th</sup> century and later buildings if additional information for their reconstruction or other works is needed.

The main information on archaeological excavations one can collect from the periodical reports published by Latvian archaeologists every second year in the booklet *Arheologu pētījumi Latvijā ... gadā* (published since 1959, initially with the title *Referātu tēzes par arheologu... or Ziņātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu ... gada pētījumu*

*rezultātiem*). From this periodical it can be stated that the post-medieval cultural layers have been excavated in the historical centre of Riga, the capital of Latvia, in several small towns (Cēsis, Valmiera, Kuldīga, Limbaži, etc.), in several dozens of medieval castles (in Turaida, Cēsis, Bauska, Valmiera, Koknese, Ventspils, Ērgeme, etc.), which were inhabited till the beginning of the 18<sup>th</sup> century, as well as in some post-medieval manor houses (for example, Bramberģe, Nurmuiža etc.). The second group of post-medieval excavations relates to churches and cemeteries, especially in Riga, but also located in small towns and in the countryside where burial practises took place from Middle Ages till the 18<sup>th</sup> century (Cēsis, Valmiera, Straupe etc.). The third group includes excavations in early modern earth fortifications (Salaspils Swedish bastion, Kobronskansts), 19<sup>th</sup> century fortress (Daugavpils) and earthen ramparts of the cities (Riga, Valmiera). In the first decades of the 21<sup>st</sup> century, excavations have been carried out at some sites of shipwrecks, as well as at the former production places (iron manufactory, watermill, charcoal burning, and tar discharge sites). Most of the post-medieval archaeological monuments were researched in rescue excavations if they were situated at the place of new building sites or in connection with the construction of underground communications in cities. Several masonry buildings or their ruins were excavated before conservation, restoration, or repair work. But there have been only few excavations of scientific interest due to the lack of funding and insufficient scientific projects.

Publications on post-medieval archaeology in Latvia include several dozen scientific articles on individual artefacts or their groups, and few books where the analysed material covers both the Middle Ages and the Early Modern Period – publication of the results of archaeological excavations in Sēlpils castle, settlement and cemetery (Šnore, Zariņa 1980), on ancient metal technology, 11<sup>th</sup>–17<sup>th</sup> century (Svarāne 2013), excavations in the historical centre of Valmiera town (Berga 2018); there are several catalogues of 13<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> century artefacts and ceramics found during the excavations in the Turaida Castle (published 2013–2021), and some doctoral theses – on stove tiles from the late 15<sup>th</sup> to the early 18<sup>th</sup> century (Ose 1996), 14<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> century burial sites and their artefacts (Muižnieks 2015), 13<sup>th</sup>–18<sup>th</sup> century jewellery and its ornament (Vaska 2017).

However, it must be recognised that after the excavations in post-medieval archaeological sites mostly only short informative reports have

been published, but lots of materials and artefacts have not been dated and studied yet; there are very few publications about 18<sup>th</sup>–19<sup>th</sup> century sites and artefacts, because the archaeological sites from this period have been excavated only by exception. The development of post-medieval archaeology in Latvia is hindered by a lack of special education opportunities, therefore, no theoretical research has been carried out. These are tasks for Latvian archaeologists in the future.

#### PATEICĪBAS/ACKNOWLEDGEMENTS

Raksts tapis LU projekta “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” (nr. ZD2015/AZ85) ietvaros.

Saņemts/Submitted 07.05.2022.

© 2022 Ieva Ose  
Latvijas Universitāte  
Raksts publicēts brīvpieejā  
saskaņā ar Creative Commons  
Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko  
licenci (CC BY-NC 4.0)  
This is an open access article licensed  
under the Creative Commons Attribution 4.0  
International License (CC BY-NC 4.0)  
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)